

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

א

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

בראשית א

תרגום אשכנזי כד

בראשית ברא אלהים את

השמים ואת הארץ :

א (א) אים אנפאנגי ערשוף
גאטט דיא היממעל

אונד דיא ערדי :

(ב) דיא

והארץ

* ב דת

תרגום אונקלוס

רשי

בְּקִרְמִין בְּרָא יְיָ יתְּ שָׁמַיָא וְיַת אֲרֵעָא : א בראשית

אמר ר' יצחק לא היה
ברוך להתחיל את התורה
אלא מהחדש הזה לכם שהיא מנחה ראשונה
שכנעו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית
משום כך מעשו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קי"א) שאם יאמרו אומות העולם
לישראל לפעמים אתם שכנעתם ארצות ז' גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא
הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו :
(א) בראשית ברא ארץ המקרא הזה אומר אלא דורשני כמו שדרשו רז"ל בשביל התורה
שנקראת ראשית דרכו (משלי ח') ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה' ב') .
ואם באת לדרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריית שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וקטף
ויאמר אלהים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאלו בא להורות
כך היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה
שלאחריו כמו בראשית ממלכת יהוקים (ירמיה' כ"ו) ראשית ממלכתו (בראשית י') ראשית דגןך
(דברים י"ח) אף כאן אתה אומר בראשית ברא וגו' כמו בראשית ברוח ודומה לו תחלת דבר ה'
בהושע (הושע א') כלומר תחלת דבורו של הקב"ה בהושע ויאמר ה' אל הושע וגו' . וא"ת להורות
בא שאלו תחלה נבראו ופירושו בראשית הכל ברא אלו ויש לך מקראות שמקברים לשונם וממעטים
תיבה אחת כמו כי לא סגר דלתי בטני (איוב ג') ולא פי' מי הסוגר וכמו ישא את חיל דמשק
(ישעיה ח') ולא פי' מי ישאנו וכמו אם יחרוש בנקרים (עמוס ו') ולא פי' אם יחרוש אדם בנקרים
וכמו מגיד מראשית אחרית (ישעיה מ"ו) ולא פי' מגיד מראשית דבר אחר' דבר , א"כ תמה על
ענמך שהרי המים קדמו שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים ועדיין לא גלה המקרא
בריאת המים מתי היתה הא למדת שקדמו לארץ, ועוד שהשמים מאש וכברא ע"כ לא לימד
המקרא בסדר המוקדמי והמאוחרים כלום : ברא אלהים . ולא אמר ברא ה' שנתחלה עלה
במחשבה

באור

א (א) בראשית , כמו נתחלה ואונקלוס תרגם בקרמין , ואינו סמוך , כמו קרבן ראשית
(ויקרא ב' י"ג) , וירא ראשית לו (דברים ל"ג כ"א) , ותרגום ירושלמי
בסוכמא ברא , אף הוא מענין תחלה , לפי שהחמ' ראשית דרכו של הקב"ה קדם מפעליו , והענין
שהחכמה תכונן אל התכלית הנרצה בדרכים ישרים , והתכלית הוא אחרון במעשה ותחלה
במחשבה , ויתכן א"כ לומר שהראשית הוא החכמה ובה ברא הקב"ה את כל מה שברא : ברא ,
הנחתו הראשונה על ההוצאה , מן האפס א' הו', עשה מה שאינו ישנו , והועתק גם אל תוספת
הים ורבות העננים וכחו : את, הוא סימן הפעול צכ"מ שהוא , ולכן הוא לפעמים סימן (אקוואטוף)
ולפעמים סימן (נאמינאטוף) , כי בכל בניי האבות הנקראו בל"א (האנדלנדי כייט ווערטער)
נושא המאמר הוא הפועל ויסומן בסומן (נאמינאטוף) , ומקבל הפעולה יחובר אליו בסומן
(אקוואטוף) , כמו במאמר הזה אלהים הוא הפועל ויבא בל"ע בסומן (נאמינאטוף) והשמים
והארץ הם מקבלי הפעולה , ויבואו בסומן (אקוואטוף) , ובכל בניי התולדות הנקראים בל"א
(ליידנדי כייט ווערטער) מקבל הפעולה הוא בעצמו נושא המאמר , ד"מ השמים נבראים בל"א
(דער היממעל איזט בעשאפטן ווארדען) : והנה לשונות העמים נחרו לסמן הנושא ההוא בסו'
(נאמינאטוף) , כדין נושא המאמר , אף שהוא גם המקבל , ובעל לה' ק' יסמכהו בסו' את , בבחינת
כיותו

וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ
עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים

(ג) דיא ערדי אבר וואר
אונפערמליך אונד פרמישט:
פֿינסטרנים אויף דער פֿלעכע
דעז אַפּגרונדז , אונד דער
געטליכע גייסט ווענד

מרחפת

תרגום אונקלוס

רש"י

(ג) וְאֶרְעָא הָוַת צְרִיָא וְרִיקְנִיָא וְחֹשׁוּבָא
פְּרִים עַל אִפִּי תְהוּמָא וְרוּחָא כֹּן
קָדָם יי מנשכא

במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין
העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה
למדת הדין והיינו דכתיב ניום עשות ה' אלהים
ארץ ושמים: (ב) תהו ובהו. תהו לשון תמה
ושמון אדם תהא ומשתומם על זהו שנה:

תהו. אשטור"ד"שון בלע"ז (והוא עטורדיסאכ"ט בל"א בטייבנד): זהו. לשון רקות וכדו: על
פני המים. שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר

באור

היותו מקבל הפעולה, כמו ולא יאכל את בשרו (שמות כ"א כ"ח), ויושב את משה (שם י"ח),
יתן את הארץ (במדבר ל"ב ה'), ורבים ככה, ושומר זה הכלל: ואמר ברא בלשון יסוד אף שתיבת
אלהים על משקל רבים הכוונה בזה כי המלה עקרה אל שהוא לשון כח, ויאמר אלהים על
היסוד ב"ה שהוא בעל הכחות כלם: השמים, כולל את כל אשר בהם וכן הארץ, אמר בתחלה
דרך כלל שבראשית כל הדברים הונא הקב"ה את השמים ונבואותיהם וארץ ומלוואה מן האין
המוחלט אל היש, ולא פרט בזה דבר כאשר אמרו רז"ל כח מעשיו הגיד לעמו, להגיד כח מעשה
בראשית לבשר ודם אי אפשר, לפיכך סתם לך הכתוב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ:
(ב) והארץ, שמוש הוי"ו הזה אינו לחבור, כי שמושי הוי"ו רבים, כאשר הודעתך בהקדמה,
וכאן הוא להמשך המאמר, פתח במה דסיים כאומר ואולם הארץ שאמרתי, ולכך הוא מוטעם
בטעם רביע, ובאמת לא דבר משה על העולם הבא שהוא עולם המלאכים בפרט, וכללו עט
השמים שזכר בריאתם בפסוק ראשון, ואולם מעולם ההויה וההשפחה הכתוב לבני אדם דבר
בפרט והתחיל מהארץ: תהו, דבר המתעה בני האדם, בראשית אשטורדי"שון בלע"ז, והוא
עטורדיסאכ"ט, ובל"א (בטייבנד) לשון תמה ושמוון, הכוונה שהיתה הארץ נתחלת בריאתה
בלי סדר נאות אל התכלית המכוון מאתו ית': יבהו, מלשון זו הוא, שהיתה כוללה יסודות כל
הנבראים הגשמיים, ושרש תהו ובהו, תהה, והווי"ן תחת הה"א כמו וישתחו ארצה
(בראשית י"ח ב') ותרעינה באסו (שם מ"א ב'): ורוח אלהים וגו', אעתיק לך פה פי' החבר
למלך הכוזר בשני לשון קנת, והוא במאמר רביעי (סימן כ"ה), המיס הם כנוי ליסוד וסומר
הראשון המשותף לכל יסודות הנבראים החמריים, והוא כולל צורות כל החמרים בכח, וחסן
האל יתברך סובב אותו וממצי' בו כפי אשר תגזור חכמתו את כל הצורות בפועל, וקרא את חסן
ההוא רוח האלהים כמה שאמר עקב היתה רוח אחרת עמו (במדבר י"ד כ"ד), ושהיה הכוונה
שהי' הסומר הראשון הנברא בלי איכות וצורה הנאות אל התכלית, אבל כולל כל הצורות בכח,
וזהו תהו ובהו, והחסן האלהי מרחף עליו ונותן בו את הצורות ההם בפועל, ודמות הסומר
הטבעי עם המיס דמיון נכון עד מאוד, כי כל מה שהוא עב מן המיס, לא ישתו פעולות הטבע
בכל חלקיו, לפי שהם חזקים ושומרים את מתכותם, וזהו הנדל פעולת המלאכה מן פעולת
הטבע, כי הפועל המלאכותי לא יתן את הצורה כי אם בשטחי הסומר לא בכל חלקיו הפנימיים,
לכן תהיינה כל פעולות המלאכה בנגוף הארצי הקשה, לא כן הטבע כי הוא פועל בכל
חלקי הדבר וממיייר את תוכו ופנימיותו, ואין הוה טבעי כי אם אחר שהי' נתכונת המיס וז
נגר, ואם אינו כן לא יקרא הוה טבעי כי אם מלאכותי או מורכב מקרי, (וכן אמרו רז"ל מדת

בראשית א

תרגום אשכנזי כה

מִרְחַפֵּת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: גַּיִי אָמַר
אֱלֹהִים יְהִי אֹר וְיִהְיֶה-אֹר:

וועבנד אויף דען וואסרן :
(ג) דא שפראך גאטט עו
ווערדי ליכט, זא ווארד ליכט:
גאטט

וירא

תרגום אונקלוס

רש"י

מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מַיָּא : (ג) וְאָמַר יי
יְהִי נְהוּרָא וְיִהְיֶה נְהוּרָא : וחזא

באור ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה
ובמאמרו כיוון המרחפ' על הקן אקובטיד
בלע"ז (והוא בל"א בריט"ן): (ד) וירא

באור

ב'ו אינו יכול לצור צורה במים אבל הקב"ה צר צורה במים, ובעודנו בתכונת המים הנגרים יפעול בו הטבע וינייר את תוכו, אחר כן יתקשה מה שיצטרך להתקשות, ע"ש: והנה הרמב"ן והראב"ע פירשו ורוח אלהים על האויר היסודי, וסמך הרוח אל השם לדעת הראב"ע בעבור היותו שליט בחפץ השם ליבש המים, ולדעת הרמב"ן בעבור שהיא דקה מכולם, ויש מי שפ' סמך אותו אל השם לפי שהיתה חזקה כי כן מנהג הלשון כשירצה להגדיל הדבר סומך אותו לאל כמו עיר גדולה לאלהים (יונה ג' ג') כהררי אל (תהלים ל"ו ז') ארוי אל (שם פ' י"א) ותהי לחדרת אלהים (שמואל א' י"ד ט"ו), ויהי לפ"ז תרגומו בל"א (איין שטארקר ווינד וועהנד), אבל רש"י ז"ל פ' ו' כסא כבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו כיונה המרחפת על הקן אקובטי"ר בלע"ז, והוא בל"א (בריט"ן), ואולי תהי' זאת גם כוננת רש"י לכנות החפץ האלהי ביצירת הנבראים בשם כסא כבוד, ולפי הסברא לא בא הכתוב לסדר פה עניני היסודות הארבע והאיך הם מסודרים זה למעלה מזה ע"פ טבע גסותם ודקותם כי אין זה מעניני התורה או האמונה. גם מלת מרחפת תורה על פי' זה שענינו תנועה קלה דממה דקה בקראת בל"א (וועבן), אבל על האויר היסודי המכשכש בכת הגיל הכתוב לומר בו נשכ או נשף כמו נשפת ברוחך (שמות ט"ו י') כי רוח ה' נשבה בו (ישעיה מ"ז) יש רוחו ילבו מים (תהלים קמ"ז י"ח), וכ"ה בנ"ר פ' ב' מנשבת אין כתיב כאן אלא מרחפת כעוף הזה שהוא מרחף בכנפיו וכנפיו כוננות ואיך כוננות, ובירוש"למי דאין דורשין מפרש באמר כאן רחוק ונאמר להלן על גזוליו ירחף (דברים ל"ב י"א) מה להלן כונע ואינו כונע חף כאן וכו' ולכן בחר גם המתרגם האשכנזי לתרגם ע"פ ביאור החכם הכוזרי: פני, השעת הנראה מכל גשם כקראת פנים, הושאל מפני האדם הנראים בהשקפה הראשונה: החום, לדעת הרד"ק (בארשים שרש תהם) הוא שם לרבוני המים בכלל, והרמב"ן כתב כי המים שנגבל בהם העפר יקרא תהום, ויקרא קרקע היס תהום, ויוליכס בתהמות כמדבר (תהלים ק"ו ט'), מוליכס בתהמות כסום במדבר (ישעיה ס"ג י"ג), ויתכן שהוא כנוי לתחתית המים היורדים בעומק בלי גבול ותכלית קבוע, ולכן הושאל לדבר שאין לו תכלית, באמר משפטך תהום רבה (תהלים ל"ו ז'): המים, לשון רבים גם לא יתפרדו, והם על בנין שנים כי הם זכרים ונקיבות וממלא על לשון יחיד לא זרק עליו (במדבר י"ט י"ג וכו'): (ג) ויאמר, מלת אמירה בכאן להורות על החפץ, כדרך מה תאמר נפשך ואעשה לך (ש"א כ"ג) מה תרצה ותחפץ וכן ותהי אשה לכן אדניך כאשר דבר ה' (בראשית כ"ד כ"א), כאשר רצה כי כן הוא הרצון לפניו או הוא כגון מחשבה כמו האמרה בלבבה (ישעיה מ"ז י' ופסיה ב' ט"ו) ואמרו אלפי יהודה בלבם (זכריה י"ב ה'), הענין לומר שלא הי' בעמל וביגיעה כמעשה פועל ב"ת: וי"ו דויאמר מהפך העתיד לעבר וכן וי"ו דויהי אור, וישמאו גם להמשך המאמר וחבור הקידם עם המשך כאשר מתורגם בל"א (דא שפראך, זא ווארד): יהי, מלת הויה מורה על מעשה הזמן העומד, כמו ואתה הוה להם למלך (בשמה ו' ו'), והשעור יהי האור כמלא, והאור הוא עכס זך ספוגי קל התנועה סובב את הארץ עד למעלה מן הרוח, אם יולד בו תנועת הרעדה ע"י השמש והכוכבים או ע"י אש ארצי יורה את חזיו וקרנותיו על כל גוף עכור סביב על קוים ישרים צוה זיהיר ויאיר את כל הגופים המונחים מנוגה נגדו על קוים ישרים במקום שקרנותיו מגיעים בלי חסך מבדיל, ואו יקרא אור בפועל ובהעדר התנועה ההיא ישאר אור בכח, ולזה יתכן

וירא אלהים את האור כי טוב ויברך אלהים בין האור ובין החשך

(ד) גאטט זאך די דאז ליכט דאס עז גוט זיין, אונד אונטרשייד צווישען דעם ליכט אונד דער פֿינסטערניס

תרגום אונקלוס

רש"י

(ד) וְחָזָא יְיָ ית נְהוֹרָא אַרְי טֵב וְאַפְרִישׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוּכָא :

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב ויברך אף בזה אנו כריכי' לדברי אגדה ראה שאינו כדאי להשתמש בו השעים והנדילו לנדויקים לעתיד לבא, ולפי פשוטו כך פרשהו ראה כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשים בערבוניא קבע לזה תחמומו ביום ולזה תחמומו בלילה :

וקרא

וַיִּקְרָא יְיָ לְיוֹם הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם הַיּוֹם (ה) יום

באור

הבריאה על האור אף שלא היו המאורות ברקיע השמים כי אס ביום הרביעי . ודקדוק מלת יהי משוכה לפי שהעין והלמ"ד מאותיות אהו"י כי שרשו היה, והעתיד אהיה יהיה, וכשתבא במסרון הה"א כמנהג נחיל למד ה"א היתה ראוי להיות אהי יהי, כמו מן בכה קנה ויבן ויקון, ולפי שאין דרך היו"ד לנוח אחר הסגול בסוף התיבה, עם שמאנוה נחה באמצע התיבה בעתיד לנוכחות וכסתרות מנחי למ"ד ה"א כשהננינה לפני היו"ד כמו מלך דיפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים (ישעיה לג"ז), לכן הפכו התנועות ושמו סגול הה"א תחת היו"ד ושירק היו"ד תחת הה"א, ואמרו בהפסק כי הוא אמר ויהי (תהלים לג) מיה אהר ותהי, (איכה ג' לג) בוקף, שיט לו לפעמים משפט ההפסק והקלו במלה זאת באמצע המאמר ואמרו יהי אור, אהי קטבך שאל (הושע יג"ד) חכו, לרוב השתמש בשרש זה, וגם השוא היא מן פ"א הפעל כשיבא בשלימות אהיה יהיה, (ודעת בעל פתח דברי דף פ"ג ע"א) שעיקרה ויהי בפלס וישב (במדב"כ"א"א) רק לפי שלא כמזאת אות היו"ד נקודה בשו"א כע הראשונה שמו תחת הה"א ושוא הה"א תחת היו"ד, ויש לו ריע לזה השרש, והוא שרש חיה שממנו נאמר יהי תהי לסנה הנזכרת, ושניהם היו ראויים להיות בפתח האיתן וגם פ"א הפעל אף בבנין הקל להרמזת הפ"א שהיא גרוכית כמו ותהר ותלד את קין (בראשית ד' א') ויחץ את העם (שם לג"ב א') ותחזו בציון עינינו (מירכה ד' י"א), וכן ראוי לומר כאן אהי יהי, אחי יהי, רק שאין דרך היו"ד השרשית להיות נעה בסוף התיבה, וכתב יראב"ע (בתחלת פ' שמות) מלת יהי היתה ראויה להיות כמו ירב המשא עליו (ד"ה ב' כ"ד כ"ו), ובעבור היות הה"א מן הגרון פתחו במלת יהי היו"ד הראשונה בקמן קטן עכ"ל, וכלי ספק טעות הדפוס הוא, כי קמן קטן הוא הנזירי, ולא מאנוה בנידי רק בסגול בהפסק, וכל בפתח קטן שהוא הסגול, וכן הוגה במוש עם הרשב"ס שנדפס באמטרדס, עוד כתב כי אין בבנין הקל פעל שיהי האות המשרת בשוא רק זאת הגורה וגורת ויחי, ותמה עליו ר"א בחור בס' ההרכבה באות יו"ד, ואמר איך לא זכר ישובין וקובוין שהם עתידים מהקל מנחי העין ובא האיתן בשוא לסבת הנו"ן שבסוף, ואולי כוונתו כשאין בהן תוספת אות בסוף עכ"ל, וגם הוא לא זכר תסבינה (בראשית לג"ז) שהוא מהקל ואין הנו"ן והה"א נוספות רק לשמוש הנסתרות, אבל כוונתו כשאין בסוף רק אות אחת נחה לשמוש : (ד) וירא, חסן השם להוציא הדבר מן הכס אל ההוי יקרא אמירה, וחפנו בקיום ההוי יקרא ראייה, כענין וראיתי אני דקהל' (ב' י"ג) וכאשר אמרו רואה אני את דברי אדמו"ן, וכענין ויאמר המלך ש' בדוק הכהן הרואה אתה שנה העיר בשלום (ש"ב ט"ו), הענין להורות כי עמידתם בחפנו לבד, ואס חספן יתפרד רגע מהם ישבו לאין, ולכך אמר בכל מעשה יום ויום וירא אלהים כי טוב, הרצון שהיה הדבר בלגשו הבורה הנזכרת שם על התכונה הנאותה

בראשית א

תרגום אשכנזי כו

הַחֶשֶׁךְ : הַיּוֹם וַיִּקְרָא אֱלֹהִים י
לְאֹרֶךְ יוֹם וַיִּחְשְׁךְ קֶרָא לַיְלָה
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם
אֶחָד :

פִּינְסֵטְרֵנִים : (ה) גֶּאָטְט נַעֲנַנְטִי
דָּאָ לִיכְט טָאָג , אֹנֵד רִוא
פִּינְסֵטְרֵנִים נַעֲנַנְטִי עַר נֶאָכְט ,
דָּאָ וואָרד אַבְנֵר אֹנֵד וואָרד
מָאָרְגֵן , אִיין טָאָג :
גֶּאָטְט

ויאמר

פ

תרגום אונקלוס

רש"י

(ה) יום אחד . לפי סדר לשון הפרשה היה
לוי לכתוב יום ראשון כמו שכתוב בשאר הימים
שני שלישי למה כתב אחד לפי שהיה הקב"ה
יקיד בעולמו שלא כבראו המלאכים עד יום
שני כך מפורש בבר"ר : (ו) יהי

(פ) וקרא יי לנהורא יממא ולחשושא
קרא ליליא ותוה רמש ותוה צפר
יומא חד :
ואמר

באור

הנאותה אל התכלית המכוון מאתו ית' ומסכמת עם החכמה הקדומה שהיא ראשית דרכו של
הקב"ה , וכן רצה בקיום והתמדת הדבר ההוא על התכוונ' ההיא , ובשאי כאשר נשלם הכל אמר
וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד כאשר נבאר שם בעו"ה , וכן בהיות האור נמצא
רצה בקיומו לעד , והבדילו מן החשך , והוסיף לומר את האור , שאלו אמר סתם וירא אלהים כי
טוב הי' חוזר על בריאת שמים וארץ , ולא גזר בהם עדיין הקיום , כי לא עמדו ככה כי אם
נשתנו בימי הבריאה הנאים בשני ובשלישי , ואז גזר בהם הקיום ואמר וירא אלהים כי טוב :
וַיִּרְא , המלה הזאת זרה בדקדוק , והסנה היא בעבור שנתחדרו בה העי'ן והלמ"ד מאותיות
הנחות שגרשה ראה , וראוי להיות בתשלומה וַיִּרְאָה רק בעבור שנעתקה הנגיפה אל
היו"ד אות האיתן , ולא תנוס הה"א אחר הסגול שאין הנגיפה תחתיה , ראוי שתפול
הה"א וגם שוא הרי"ש והסגול יבוא תחת הרי"ש ולומר וַיִּרְא על משקל וַיִּפֶן וַיִּבֶן מִן פְּנֵה קִנְיָה
או וַיִּרְא על משקל וַיִּרְא על כנפי רוח (תהלי' יח"א) משר' דאה
וכאשר מלאנו בשאר אותיות אית'ן , וַיִּרְא האשה (בראשית ג' ו')

וַאֲרָא בחלום (שם ל"א י') , וכן ביו"ד בלי וא"ו ההפוך ועתה יִרְא פרעה (שם מ"א ל"ג) , אבל
בעבור שנשתמשו בזה השרש ביו"ד האית'ן יותר מן השאר שבו תנועתו להקל
בהתחב' עמו וא"ו ההפוך ואמרו וַיִּרְא , ובלא וא"ו ההפוך לא נאמר יִרְא , גם בשאר אותיות אית'ן
לא עשו כן לומר וַאֲרָא וַנִּרְא וַתִּרְא , ודעת ר' יהודה סיוג כי וַיִּרְא בל
במשקל וַיִּשָּׁב ממנו (במדבר כ"א א') וַיִּפֶת בסתר לבני (איוב ל"א כ"ז) , וראוי להיות וַיִּרְא ,
ולא נקדוהו כן שלא יתחלף בקריאה עם וַיִּר מן וַיִּרְו המורי' (שמואל ב' י"א כ"ר) מגור' ירה
ביום (שמות ט"ו ד') , וכן דעת הראב"ע בס' כחות בשער בנין פֶּעַל , (וכן כ' בפירושו
בפ' וינא (כ"ט ב') ע"ש) , ובעל פתח דברי (דף פ"ג ע"א) כתוב כי לא נקדו וַיִּרְא בשוא תחת
האל"ף לפי שאין דרך האל"ף להיות נקודה בשוא"א כשתבא בסוף התיבה כי משפטה
משפט היו"ד , ולי נראה שנקדוהו בפתח להרחיב על הרי"ש שיש לה די'ן הרחבה קצת כמו וַיִּסַּר
(שמות י"ד כ"ה) , והנה הקל וההפעיל שוים במלה זאת , רק מן הענין תכיר , אבל לא
מלאנו בהפעיל רק פעם א' וַיִּרְא אתם את בן המלך (מלכים ב' י"א ד') , ופתח היו"ד שם
על משפטו כי בתשלומו ראוי להיות וַיִּרְאָה : (ה) ויקרא , הקריאה בכלן היא ההבדלה
המוגבלת בהם כשלבשו צורתם , גזר שילכו קרנות האור על קוים ישרים וישונו לאחור
בפגסם גוף עכור , וע"י זה הוגבל תחום האור והחשך , וכך אמרו יום יהא תחומך ולילה יהא
תחומך : לילה , הה"א נוספת ואינה לנקבה כי המלה מלעיל : ערב , תחלת הלילה יקרא
ערב בעבור שיתערבו בו הצורות והמראות , ותחלת היום יקרא בקר שיבקר החדש בימותם ,
אמר שהי' ערב והי' בקר של יום אחד , ויתכן להיות כאשר כתבו קצת המפרשים הביאים

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ
 בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם
 לַמַּיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת-
 הַרְקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
 מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר
 מֵעַל

(1) גאטט שפראך: עו ווערדע
 איינע אויזרעהנונג מיטטען
 אים וואסער, דאמיט איינע
 אבשיידונג ויין, צווישען
 וואסערן אונד וואסערן:
 (2) אלוץ מאכטע גאטט דיא
 אויזרעהנונג, אונד אבשיידטע
 צווישען דען וואסערן וועלכע
 אונטער דער אויזרעהנונג,
 אונד דען וואסערן וועלכע

תרגום אונקלוס

רש"י

(1) וַאֲמַר יי יהי רקיע במציעות
 מים ויהי מפריש בין מים למים:
 (2) ועבר יי את רקיעא ואפריש בין
 מים די מלרע לרקיעא ובין מים די
 מעל

(1) יהי רקיע - יחוק הרקיע שאע"פ שנבראו
 שמים ביום א' עדיין לא היו וקראו בשני
 מגער' הקב"ה באמרו יהי רקיע והיו שאמר
 עמודי שמים ירופפו (איוב כ') כל יום א'
 ובשני יתמהו מגערותו כאלם שמתומם ועומד
 מגערת המאיים עליו: בתוך המים - באמצע
 המים שיש הפרש בין מים העליוני לרקיע כמו
 בין הרק' למים שעל הארץ הא למדת שהם תלוים במאמרו של מלך: (2) ויעש אלהים את
 הרקיע - תקנו על עמדו והיא עשייתו כמו ועשתה את כפרניה (דברים כ"א):

באור

הרמב"ן ז"ל שרמו בזה לאשר יהי ברביעי אשרי הכתן המאורות ברקיע השמים, שמיד כשיתחיל
 האור ללכת ויהי בקר ליושבי מורח ברגע ההוא ממש יהי ערב ליושבי מערב וכן יתמיד הדבר
 בתנועות הגלגל על פני כל הארץ בעשרים וארבע שעות, שכל רגע מהם בקר במקום זה וערב
 במקום שכנגדו, על דרך גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור, והנה באמת בבחינת כל הכדור
 כלו יהי תמיד ערב ובקר יחד ערב לזה ובקר לזה, והכתוב התחיל מדת היום מן הערב ואמר
 ערב ואח"כ בקר רמז אל האכסם שקדם להויה בתחלת הבריאה: ואמר יום אחד ולא יום ראשון
 לפי שאין ראשון בלא שני, ועדיין לא נעשה השני, כי הראשון קודם לשני במנין או במעלה,
 אבל שניהם כמלאים, והוא ממאמר הנקרא לבעלי ההגיון מאמר המנטרף, אבל האחד לא
 יורה על שני, וכן מתורגם בל"א: (1) רקיע, כמה דאת אמר וירקעו את פסי הזהב (שמות
 ל"ט ג'), החומר ההוא בתחלה שבראו מאין אמר שיהיה רקיע ונתוח באהל בתוך המים,
 ויהי מבדיל בין מים למים: בתוך המים, באמצע המים שיש הפרש בין מים העליונים
 לרקיע, כמן הרקיע למים שעל הארץ, הא למדת שהן תלוין במאמרו של מלך (בראשית
 דבה ובדברי רש"י) (כ"ה הנוסח' ברש"י כ"י) וסיים בזה הרמב"ן ז"ל וזה מענין מעשה
 בראשית הוא, ואל תקוה ממני שאכתוב צו דבר שהענין הוא מסתרי התורה ואין הפסוקים
 נריכים לבאור בזה כי לא יאריך הכתוב בענינו והפירוש אסור לידועו וכל שכן אינו עכ"ל.
 וק"ו בן בנו של ק"ו לקצרי ההשגה כמונו: ולפי פשוטו של מקרא הרקיע הוא האויר הוד
 והבהיר המבדיל בין מי הענן למים אשר על הארץ, כי אשר שהיתה הארץ מתחלתה מכוסה
 במים מכל עבריה, ה' האויר כלו רטוב ולא מלא ענן וערפל ואדים עבים העולים מן המים,
 וברטון השם ב"ה הובדלו מים ממים, קצתם עלו למעלה והיו ענן, וקצתם התקבצו והיו
 לחוקי מים הנקראים ימים, ובין מים למים נהיה אויר דך ובהיר לנורד נשמת כל אשר
 נשמת רוח חיים באפו ובגדול הנמחים והאילנות אשר אין להם קיום באויר רטוב ולא ומלא
 איד עב: (2) ויעש, לשון עשוי' בכל מקום תקון הדבר על מנתכוננו: ויהי בן, שהי' בן
 בל

בראשית א

תרגום אשכנזי כו

מעל לרקיע ויהי בן : ח ויקרא
אלהים לרקיע שמים ויהי ערב
ויהי בקר יום שני : פ
ט ויאמר אלהים יקוו המים
מתחת השמים אל מקום אחד
ותראה היבשה ויהי בן :
ויקרא

איבר דער אויזדעהנונג, אונד
עז געשאה אלזא : (ח) גאטט
נענטע דיה אויזדעהנונג
היטמעל, זא ווארד אבענד
אונד ווארד מארגען, דער
צווייטע טאג : (ט) גאטט
שפראך פערנד, עז פער-
זאמערן זיך דיה וואסער
אונטער דעם היטמעל אן
אוינען ארט, דאמיט דאז
טראקנע זיכטבאר ווערדע,
עז ווארד אלזא : גאטט

רש"י

תרגום אונקלוס

מעל לרקיעא ויהוה בן : (ח) וקרא יי
לרקיעא שמיא ויהוה רמש ויהוה צפר
יום תנין : (ט) ויאמר יי ותבנשון מיא
מתחות שמיא לאתרא חד ותתחזי
יבשתא ויהוה בן : וקרא

מעל לרקיע • על הרקיע לא כאמר אלא מעל
לרקיע לפי שהן תלוין באויר ומפני מה לא
כאמר כי טוב ביום שני לפי שלא הי' נגמר
מלאכת המים עד יום ג' והרי התחיל בה בשני
ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו ובשלישי
שנגמר מלאכת המים והתחיל ונגמר מלאכה
אחרת כפל בו כי טיב שני פעמים אחת לנגמר
מלאכת השני ואחת לנגמר מלאכת היום :
(ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים • שא מים שם מים אש ומים שערבן זה בזה ועשה מהם שמים :
(ט) יקוו המים • היו שטוחין על פני כל הארץ והקוים באוקיינוס הוא הים הגדול שבכל הימים :
(י) קרא

באור

כל ימי העולם : (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים, הנכון לפי פשט הכתובים כאשר כתב
הרמב"ן וז"ל עם תוספת באור קצת כדרכינו, השמים הנזכרים בפסוק ראשון הם השמים
העליונים אינם מכלל הגלגלים אבל הם למעלה מן המרכבה כענין דמות על ראשי החיה
רקיע כעין הקרת הנורא נטוי על ראשיהם מלמעלה (יחזקאל א' כ"ג), ומהם נקרא הקב"ה
רוכב שמים, ולא ספר הכתוב בבחיאתם דבר כאשר כתבנו שלא הזכיר המלאכים וחיות
המרכבה וכל דבר נספר שאינו בעל גוף, ולא פרט דבר מיוחדתם, כי אם הזכיר בכלל שהיו
השמים נבראים, כלומר שקדמותם אפס ובחפץ השם יבא לא הים, (ולכך אמרו רז"ל בראשי'
כמי נאמר הוי כלומר שבפסוק הראשון אף שלא נאמר שם בפירוש ויאמר אלהים אעפ"כ הוא
מענין נאמר השם והוראתו כי הזכיר חפץ השם ופעולתו בבחיאת הרומכיים הנפרדי' בהוציאם
אל ההוי' אחרי האפס המוחלט), ואמר בשני שיהי' רקיע בתוך המים כלומר שיתהוו מן
המים הנזכרים דבר מרוקע ונבדל ביניהם וקרא גם לאלו הכדורים שמים בשם השמים
העליונים הראשונים, ולכן יקראם בפרשה רקיע השמים, ויתן אותם אלהים לרקיע השמי',
לבאר שאינם הנזכרים בשם השמים רק הרקיעי' שקראם שמים והבי' הרמב"ן ראוי' לדבריו
אלה מדברי חז"ל ע"ש כי לא רציתי להאריך : שני, ראוי להיות שני, אחת יו"ד הראש
במקום ה"א שראשו שנה, ואחת לסימן התאור כמו שלישי רביעי, וכן בא הרבים
שניים, ונפלה למ"ד הפעל להקל : (ט) יקוו, יתחברו, וכן וקוו אליה (ירמיהו ג' יז) :
אל מקום אחד, הי' על פני כל הארץ מים ועפר מעורבים, כעין המי' העכורים,
וגזר על המים שיתחברו אל מקום מסובב מכל פאה, וגזר על העפר שיעלה עד שידחה על
המים

ויקרא אלהים ליבשה ארץ
ולמקוה המים קרא ימים וידא
אלהים כי טוב: יא ויאמר
אלהים תדשא הארץ דשא עשב
מזריע זרע עץ פרי עשה פרי

(י) גאטט נענטע דאן
טראָקע ערדע, אונד דיא
פֿערוואַמלונג דער וואַסער
נענטע ער מעערע, דאָ וואָה
גאָטט דאָס עז גוט זיין:
(יא) גאָטט שפראַך, עז
שפראַסע דיא ערדע אַללערֿ
ליין שפראַסען, קרויט,
דאָן וואַמען ברינגט, פֿרוכט
בוים דער פֿרוכט טרעגט,

למינו

נאך

בוים דער פֿרוכט טרעגט,

תרגום אונקלוס

רש"י

(י) וקרא יי ליבשתא ארעא ולבית
בגישות מיה קרא ימי וחוא יי ארי
טב: (יא) ויאמר יי תדאית ארעא
דתאח עשבא רבר זרעיה מזרע אילן
פרין עבד פרין לזניה

(י) קרא ימים וזהלא יס אחד הוא אלא אינו
דומה געס דג העולה מן הים בעכול דג העול'
מן הים באספמיה: (יא) תדשא הארץ דשא
עשב לא דשא ל' עשב ולא עשב לשון דשא ולא
היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ שמיני
דשאין מחולקין כל אחד לעצמו נקרא עשב
פלוגי, ואין לשון למדבר דשא פלוגי שלשון
דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת
בדשאים: תדשא הארץ תתמלא ותתכסה
לבוש עשבי בל' לעז נקרא דשא ארביאוי והוא הערבא"זי בל"א (פלאכנן גוועקסי) כלן
בערבוביא וכל שרש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו במקום אחר:
עץ פרי ייהא טעם העץ כטעם הפרי והיא לא עשתה כן אלא ותוא הארץ עץ עושה פרי ולא
העץ פרי לפיכך כאנתקלל אדם על עונו מפקדה

לזניה

פרין עבד פרין

באור

המים ושם יתיבז ויהיה אדמה יבשה שפוחה ראויה לישוב בני אדם, וכן כתוב לזרוע הארץ
על המים (תהלים קל"ו ו'): (י) ליבשה ארץ, השם הראוי לה יבשה, כי בהפרד המים
מעל העפר הוא יבשה, אבל יקרא אותה ארץ בשם כלל היסודות הנברא בראשון, והטעם
כי בעבור היבשה נבראו היסודות יכלס נמנע תהיה ישוב לבני אדם שאין בתחתונים מכיר
נוראו זולתו: קרא ימים, אמר ימים לשון רבים, לפי שאין שם ים שיקיף את כל הארץ,
והנה מקוה המים כולל הקרקע עם המים המוכנסים בו, ופעמים שיקרא הקרקע לבדו
בשם ים כדכתיב ומלאו את המים בימים, כמים לים מכסים (שעי' י"א ע'): וירא אלהים
כי טוב, הוא קיימם בדתן השם, והענין כי כאשר הלבישם הצורה הזאת חסן נהם כי כך
הם באותים א התכלית המכוון מאתו ית' וגור עליהם הקיום וההתמדה על התכונה הזאת,
וזהו מה שאמרו רז"ל מפני מה לא נאמר כי טוב בשני לפי שלא נגמרה מלאכת המים בשני,
ולא היו א"כ עדיין על התכונה הנאותה אל תכלית הבריאה, לכך לא גזר עליהם הקיום
עד היום השלישי שבו נגמרה מלאכת המים בראוי לנודך כל חי ונמת האדמה, והתחיל
וגמר עיד מלאכה אחרת, ובו נאמר כי טוב שני פעמים אחד למלאכת המים ואחד ליום:
(יא) דשא, לבישת הארץ בממחים יקרא דשא, ברש"י ארביא"זי בלע"ז והוא הערבא"זי
בל"א (פלאכנן גוועקסי) קתו יתגדל ויהיה עשב מזריע זרע וקתו יהי' עץ פרי עושה פרי
למינו, ולכך לא אמר תדשא הארץ דשא ותוכיא עץ פרי, כי באמת תדשא הארץ דשא הוא
מוסב על עשב ועץ, דשא עשב ודשא עץ כאשר אמרנו, וכן מתורגם בל"א: וכוכן לפ"ז
להיות תיבת דשא בטעם ז"ק המפסיק יותר מן הז"ק שבתיבת זרע כי הוא מוסב על עשב
ועץ

ועץ

בראשית א

תרגום אשכנזי כח

למינו אשר זרעו בן על הארץ ויהי בן יתווצא הארץ דשא עשב מזרע זרע למינהו ועץ עשה פרי אשר זרעו בו למינהו וירא אלהים כי טוב י ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי פ שני

נאך זיינער ארט, ווארין דער זאמען איזט אויף דער ערדע, אונד עז געשאף אלוא: (יב) דיא ערדע בראכטע אלערלייא שפראסן דזערפאר, קרויט, דאז זאמען ברינגט, נאך זיינער ארט, אונד בוים, דער פרוכט סראגט, אין וועלכער דער זאמען ליגט, נאך זיינער ארט, דא זאחי גאטט, דאז עז גוט וואר: (יג) דא ווארד אכענד, אונד ווארד מארגען, דער דריטטע טאג:

בראשית א

תרגום אונקלוס

לזניה די בר זרעיה ביה על ארעא ויהוה בן: (יב) ואפיקת ארעא דתאה עשבא דבר זרעיה מזרע לזניה ואילן עבר פרוין דבר זרעיה ביה לזניה וחוא יי ארי טב: (יג) ויהוה רמש ויהוה צפר יום תליתאי:

רש"י

גם היא על עונה ונתקללה: אשר זרעו בו. הן גרעיו כל פרי שמהן האילן נומת כשנוטעין אותן: (יב) ותול' הארץ וגו'. אע"פ שלא נאמר למינהו בדשאין בניויה' שמעו שנכטו האילנו' ע"כ וכאלו ק' בעמון כדמפורש באגד' בשמיט' מלון

באור

וען אחריו, ואף שנפסוק י"ב תיבת דשא בת"ג מפסיק פחות מן הפשטא שנמלת זרע, אין אשם סתירה לדברינו, כי אם נאמר ותוצא הארץ, וא"כ אינו מן הצורך לחבר דשא א ען, כי פעל הציאה יכול על ען ועל עשב בשזה, ויתכן לומר תוצא הארץ ען עושה פרי, ואולם בפסוק הזה אמר תדשא ואין פעל הדציאה נופל על ען, ואי אפשר לומר תדשא הארץ ען פרי, לפי שבהיותו ען כבר יבא מוגדר הדציאה, ועל כרחק לומר תדשא הארץ דשא ען פרי, וא"כ מוכרח שתיבת דשא מוסב גם על ען אחריו, וכן נמצא מלת דשא צו"ק בקצת ספרים מדויקים, עכ"ז בת"ס שלי הטעמתי ברביעי כאשר העיד הא"ת שכ"ה צמ"ס ונפ' עט סופר להרד"ק: מזרע זרע, שיגדל בו הזרע לזרוע ממנו במקום אחר: אשר זרעו בו, הן גרעיו כל פרי שמהן האילן נומת כשזרעין אותו, כי כל האילנות זמאן זרעם אף שהמנהג במקצתם ליטע מהם הענף, והרמב"ן ז"ל תמה מדוע לא הזכיר הכתוב אילני סרק ואין כזה צען פרי לבדו, ואולם האמת שגם ען השדה יתן פרוי אשר בו גרעיו הזרע, והראוי למאכל יקרא ען מאכל, אבל ען פרי הוא שם כולל לאילני סרק ואילני מאכל: ויתכן ג"כ שיהיו כל אילני סרק בכלל קן ודדרר שלא נמחו כי אם אחר שנתקללה האדמה, והיתה הכוונה הראשונה שלא תוציא הארץ כי אם ען פרי הראוי למאכל אדם: למינו, מה שדומה לו והוא מתכוונתו, ויתכן שמלת למינו חוזרת על עשב ועל ען פרי, אבל לפ"ז הי' ראוי להיות למינו בעצם מפסיק יותר מן זרע, ויראה לי שזה אמרו חז"ל בחולין (דף ס' ע"א) שלא נאמר למינהו בדשאים בניויה' רק שכאלו ק' בעמון, ע"ש: (יב) וירא אלהים כי טוב, כן נאות אל התכלית בקיום המינים ההם על מתכותם, וכל מין ומין לבד כאשר אמר למינהו, והוא אסור הכלאים כי הזרע אותם מכאן צבא מעשה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת
בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל
בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ
לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים
וּשְׁנָיִם : טו וְהָיוּ לְמְאֹרֹת
בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאִיר
עַל־הָאָרֶץ וְהָיוּ

(יד) גאטט שפראך, עו
ווערדען ליכטער אין דער
אויודעהנונג דעו היממעלו,
צו אונטערשיידען צווישען
טאג אונד נאכט, דאמיט זיא
זיאן צו צייכען, פיר צייטען,
טאגע, אונד יאהרע:
(טו) אונד זיאן אויך ליכטער
אין דער אויודעהנונג דעו
היממעלו, צו לייכטען אויף
דער ערדע, אונד עוגעשאה
אלוא

תרגום אונקלוס

רש"י

(יד) וַיֹּאמֶר יי יהוון נהורין ברקיעא
דשמיא לאפרשא בין ימא ובין
לילא ויהוון לאתין ולזמנין ולטמני
בהון ימין ושנין: (טו) ויהוון לנהורין
ברקיעא דשמיא לאנהרא על ארעא
והוון

חולין: (יד) יהי מאורות וגו' ביום ראשון
כבראו וכרביעי כזה עליה' להתלות ברקיע וכן
כל תולדות שמים וארץ כבראו ביום ראשון וכל
א' וא' נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב את
השמים לרבות תולדותיה' ואת הארץ לרבות
תולדותיה: יהי מארת. חסר וי' כתיב על
שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתנוקות הו'
שזכינו ברביעי היו מתענין על אסכרה שלא
תפול בתנוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה.

משגכו האור הראשון אבל בשבעת ימי בראשית
בלילה: והיו לאותו' כשהמאורות לוקין סימן רע
תחתו (ירמי' י') בעשותכם רכון הקב"ה אין אתם
על שם העתיד שעתידים ישראל להכעו על המועדות
שמוז החמה חזי היום ושמוז הלבנה חזי היום שלם
מהלכת' בי' ב' מולו המשרתי' אותם והי' שנה: (טו)
והיו למאורות' עוד זאת ושמשו שיאירו
לעולם

באור

מעשה בראשית: (יד) יהי, ולא אמר יהיו כי בהקדים הפעל אל הפועל נושא המאמר
לא ישמור בלה"ק לא את המין ולא את המספר, יאמר כי יהי' כערה בתולה (דברים כ"ב ג') ויהי
אכשי' אשר היו טמאים (במדבר ט"ו) דוגמתו בלה"ע (ווערבוס איינפערסאכאלי), יאמר בל"א
(עם ווערדן) שלא ישמור המספר לומר (זא ווערדן, או עם ווערדי), ושמורה הכלל: מארת,
עתה ברביעי גזר שיהיו ברקיעי גופי' מאירים מעוררים את זיהר האור לנאת א הפועל ע"י
תפועת הרעדה שילידו צו, וע"י זה יוצאו את קרנותיו להאיר על הארץ: והיו לאחת,
השני שילידו ויעשו ממנו אותות ומופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמורות עשן כלשון ומופתות
השמים אל תחתו (ירמי' י' ב'), ויתכן שיהיו לאותות לעוברי דרך והולכי ימים שעל ידם
יכירו את מהלכם לאורך ורוחב המדינות ביבשה ובים: ולמועדים, זרע וקציר וקוף וחום
וקץ וחרף: ולימי' מדת היום ומדת הלילה: ושנים, שישלימו מהלכם ויסיימו שמת לשב
בדרך ההוא, אשר הלכו בה, ושנת החמה בשם"ה יום ושנת הלבנה בשלשים יום: (טו) והוון
למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ, הוסיף שיהיו אורם וזיהרם מגיע לארץ, כי
אפשר שיראה להם אור בשמים ויעשה כל האנשים הטכרים מבלי שיאירו בארץ, ולכך אמר
שיהיו

בראשית א

תרגום אשכנזי כט

כָּן : טו וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־
שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־
הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמִשְׁלַת הַיּוֹם
וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמִשְׁלַת
הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים : י וַיִּתֵּן
אַתֶּם אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ : יא וְלְמִשְׁלַ
בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיר בֵּין הַמָּאֹר
וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי־
טוֹב : יט וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר
יוֹם רְבִיעִי : פ

אלוא : (טו) אלוא מאטע
גאטט דיא צווייא גראטע
ליכטער , דאז גרעסרע ליכט
צור רעגירונג דעו טאג , דאז
קליינרע ליכט צור רעגירונג
דער נאכט , אונד דיא
שטערנע : (י) גאטט זעטצטע
ווא אין דיא אויודעהונג דעו
היטמעלו , אויף דער ערדע
צו לייכטען : (יא) אויך צו
רעגירן טאג אונד נאכט ,
אונד צו אינזרשיידען צווישען
ליכט אונד פֿינסטערניס , דא
זאהע גאט דאס עז גוט וואר :
(יט) אלוא ווארד אבענד אונד
ווארד מארגען , דער פֿירטע
טאג : (כ) גאט שפראך
עז רעגע דאז וואסר רעגו
בזעעלטעו

ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם

שרץ

רש"י

תרגום אונקלוס

כָּן : (טו) וַעֲבַד יי ית תריין נהוריא
בְּרַבְרָבִיא ית נהורא רבא לְמִשְׁלַט
בִּימְטָא וַיִּתְּ נהורא ועירא לְמִשְׁלַט
בְּלִילִיא וַיִּתְּ כּוֹכְבִיא : (י) וַיְהִי יתהון
יי בְּרַקִּיעַ דְּשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַר אַרְעָא : (יא) וְלְמִשְׁלַט בִּימְטָא וּבְלִילִיא
וְלְאַפְרָשָׂא בֵּין נהורא וּבֵין חֹשְׁכָא וַתּוֹא יי אַרִי טב : (יט) וַיְהִי רְמִישׁ וַיְהִי
צַפְרֵי יוֹם רְבִיעֵאִי : (כ) וַאֲמַר יי יְרַחֲשׁוּן מַיָּא

לעולם : (טו) המאורו הגדולי . שוים כנראו
וכתמעה הלכנה על שקטונה ואמרה א"ל
לשני מלכי שישמשו בכתר אח' וזאת הכוכבי' .
ע"י שמייעט את הלכנה הדנה כנאיה להפיס
דעתה
יי בְּרַקִּיעַ דְּשָׁמַיָא לְאַנְהָרָא עַר אַרְעָא : (יא) וְלְמִשְׁלַט בִּימְטָא וּבְלִילִיא
וְלְאַפְרָשָׂא בֵּין נהורא וּבֵין חֹשְׁכָא וַתּוֹא יי אַרִי טב : (יט) וַיְהִי רְמִישׁ וַיְהִי
צַפְרֵי יוֹם רְבִיעֵאִי : (כ) וַאֲמַר יי יְרַחֲשׁוּן מַיָּא

באור

שיהיו למאורות ברקיע השמים המביט בארץ ויאירו עליה : (טו) ויעש אלהים וגו' ויתן
אתם אלהי' , מלמד שלא נכיו אלו המאורות מגוף הרקיע אבל גופי' נקבעים בו , והזכיר
מאשלתם , כי ענין הממשלה דבר אחר וזלת האורה שזכר , כי יש להם ממשלה בארץ בהוים
ובחסד , וממשלה בימים ובנהרות כידוע : שני המארת הגדלים , נקראו השנים גדולי'
כנגד הכוכבים , ואם ישאל השואל והלא אמרו חכמי הספירות שכנגד כל וכל הכוכבים חוץ
מכנגד וכוונת גדולים מהלכנה , התשובה אין פי' הגדולים על מדתם בגופם רק על אורם ,
ואור הלכנה כפלי כפלים בעבור היותה קרובה לארץ , (ומאור לשון זכר אף שהמקובץ מוטו
מאובות) והתשובה היא בעצמה נשוב לשואל אך נקרא ללכנה מאור ואין לה אור בעצמה
כי היא מקבלת אורה מן השמש , והיא בעצמה גוף עכור כידוע , כי כאשר לו שאין הכוונה
כי אם דבר המאיר על הארץ ומוהיר את הגופי' בהסתר השמש , והרי הלכנה מאירה בלילה במקום
שאין זוהר השמש מגיע : (כ) ישרצו , פעל יוצא , וכמהושרץ היאר כפרדעים

שמות

שָׂרַץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-
 הָאָרֶץ עַל-פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם׃
 כֹּה וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הַתַּיִמִּים
 הַגְּדֹלִים

בעוועלמען טהיר, אונד דאן
 געפליגעל פליגע איבר דער
 ערדע אן דער אווירעהנונג
 דעו היממעלו: (כא) גאטט
 ערשוף דיא גראסע מעעד-
 אונגערהייאר, אונד אללעו
 קריבענדע

תרגום אונקלוס

רש"י

רָחַשׁ נֶפֶשׂא חַיָּתָא וְעוֹפָא דְפִרְחָא עַל-
 אֲרֵעָא עַל אֲפִי רִקְיעָא דְשָׁמַיָא׃
 (כא) וַיִּבְרָא יְיָ יִתְּתִיבָא רַבְרַבִּיא

דעתה: (כ) נפש חיה. שהיא בה חיות: שרץ:
 כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ:
 בעוף. כגון זבובי. בשקצים כגון נמלים
 וחיפושיות ותולעי. בצביות כגון חולד ועכבר
 וזומט וכיוצא בהם וכל הדגוי: (כא) התניב.
 דגים

באור

(שמות ז' כ"ט), ההולדה ברבוי עם התנועה התמידית תקרא שריצה, ויקראו השרצים כן
 בעבור שהם מתרבים מאד ומתנועעים בתנוע' תמידית, או תהי' ההנחה הראשונה על הארץ
 בעבור שהיא רך והועתק הפעל מומנו אל ההולדה ברבוי כי כן דרך השרצים: וכן דעת
 אונקלוס, כי ישרנו המים שרץ תרגום ירמיהו מיש רחיש, ושרצי בארץ (בראשית ט' ז') פתח
 מענין הולדה אתילדו בארעא, כי עשה הלשון מושאל מן השרצים, והענין ואתם פרו ורבו
 כשרצים בארץ, וכן פרו ושרצו (שמות א' ז'), שהיו בהולדתם כשרצים לרוב: שרץ, שם
 כולל למינים הרבה, יש שרץ בשקצים כגון נמלים ותולעים, ויש שרץ בחיות כגון חולד ועכבר
 וזומט וכיוצא בהם וכל הדגים, ויש שרץ בעוף, והוא כל עוף שיש לו ארבע רגלים, מפני
 שברגליו יסמוך ויטוע כשרצים, ואשר אינו כן יקראו עוף ככף מפני שצוקר תנועתו לעופף:
 ועוף, כחלקו בו רבותינו ז"ל יש מהם שאמר שהעוף מן המים נברא, ולכך הזכיר בריאתם
 במקומו לפי שביום היום ה' מאמר הבריאה ביום, ואמר רבי אליעזר הגדול בפרקא במקומו
 השרץ מן המים כל עוף ככף, וא"כ לדעתו פירוש ועוף יעופף על הארץ כמאן כאלו אמר
 ישרנו המים שרץ נפש חיה ועוף שיעופף ותפול מלת שרץ גם על עוף ככף, והכתוב שאמר
 ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית האדמה ואת כל עוף השמים (ב' י"ט) כאלו אמר ויצר
 ה' אלהים את כל חית האדמה מן האדמה ואת כל עוף השמים ורבים כמוהו אבל בגמ' נחלקו
 בו ויש אומרים שהעוף נשניהם נברא. אמרו מהרקק נברא ואם כן בעבור שהרקק בקרקע
 הים ומשם תולדותם מפני זה ה' המאמר בהם ביום הקמישי, ובעל הטעמי נרא' שהסכים
 עם הדעה הזאת לפיכך העמיד מלת חיה בטעם ארעא, והכוונה כאלו היו שם שני מאמרים
 נבדלים המים ישרנו שרץ נפש חיה, והעוף יעופף על הארץ, ואלו היו תיבות ישרנו המי'
 מיסבו' גם על עוף יעופף ה' צריך להעמיד מלת המים בטעם מפסיק יותר גדול מטעם
 מלת חיה: על פני ריקיע השמים, שטח קערורית השמים נראה לאדם ולכך נקרא פני
 השמים, ויאמר על פני השמים, אף שהעוף יעופף תחת פני השמים, כי כן משפט הלשון
 על כל גוף המסתיר את גוף אחר מעין הרואה בדרך תנועתו לאמר שהוא עובר עליו או
 על פניו, וכמהו ותעבור המנחה על פניו (בראשית ל"ב כ"ב): (כא) ויברא וגו', בעבור
 גדל הבריות האלה שיש מהם אורך פרסאות רבות הגידו היונים בספריהם שידעו מהם
 ארוכים חמש מאות פרסה וזו"ל גם הם הפליגו בהם, בעבור זה ייחס בהם הבריאה לאלהים
 כי הוא שהמציאם מאין עבראשית, כן כתב הרמב"ן ז"ל והנה האמת שפעל ויברא מוסב גם
 על נפש החי' ועל עוף ככף שכלם נבראוי השם והוא הוציאם מן האפס והביא' ה' הים, ואף
 שאמר הכתוב אשר שרצו המים הנה יהיו המים סבה פועלת או סמורית, בין כך ובין כך
 יתכן

בראשית א

תרגום אשכנזי ל

הגדלים ואת כל נפש החיה
הרמשת אשר שרצו הימים
למיניהם ואת כל עוף כנה
למיניהו וירא אלהים כי טוב:
וכ ויברך אתם אלהים לאמר
פרו ורבו ומלאו את הימים
ביונים ודעוף ירב בארץ:
כג ויהי ערב ויהי בקר יום
החמישי פ שלישי

קריב ענדע בעזע עלטע טהיר,
וועלכעו דיא וואסער אויף
גרעגט האבען, יעדעו נאך
זיינער ארט, אונד אללעו
געפליגעל נאך זיינער ארט,
אונד גאטט זאהע דאס עז
גוט זיין: (כב) דא ועגענטע
זיין גאטט אונד שפראך, זייד
פֿרוכטבאר, מעהרט אייך,
אונד פֿיללעט דאז וואסער
אין דען מעערען, אונד דאז
געפליגעל מעהרע זיך אויף
דער ערדע: (כג) אלוא ווארד
אבענד אונד ווארד מאָרגען
דער פֿינפטע טאָג:
גאטט

רש"י

תרגום אונקלוס

ברבביא ויתפל נפשא חיתא דרחשא
די ארחישו מיא לזניהון ויתפל
עופא דפרח לזניהו ויהא יי ארי טב:
(כב) ובריד יתחון יי למימר פושו וסגו
ומלו ית מיא כיממא ועופא יסגי
בארעא: (כג) ויהוה רמש ויהוה צפר
יום חמישאי: ואמר

דגיס גדולים שנים. וכדנרי אגדה הוא לויתן
ובן זוגו שבראס זכר ונקבה והרג את הנקבה
ומלחה לכדיקים לעתיד לבא שאס יפרו וירבו
לא יתקיים העולם בפניהם: נפש חיה נפש
שיש בה חיו: (כב) ויברך אות'. לפי שמחברי'
אותם וכדין מהם ואוכלין אות' הונרכו לברכ'
ואף החיות הונרכו לברכה אלא מפני הכחש
העתיד לקבלה לכך לא ברכו שלא יהא הוא
בכלל: פרו ל' פרו כלומר עשו פירות, (תוס')
ורבו אס לא אמר אלא פרו היה א' מוליד א' ולא
יותר

באור

יתכן לומר שהשם ברא את הדגים מאין, לפי שהוא מקור הסבות ופועלם, ובלעדי חפצו
בקיומם לא יתקיימו אפי' רגע וישנו לאדם: התנינים, דגים גדולים שנים, ויש מהם
נוכרים במקרא ביבשה, והם מין נחשים: נפש חיה, שיש בה חיות: הרמשה, כענין
בסוף מן תרומתה רגל (ישעי' כ"ו) וחזיריו, וענינו התנועה והדריכה על הארץ הפך
ההתעופפות: (כב) ויברך, גור עליהם תוספת טובה שזהו ענין הברכה בכל מקום:
לאמר, בכל מקום שזכיר בעל לה"ק דברי האומר כמות שהם בלי לשנות הגוף מנוכח א'
נסתר צריך שתקדם להם האמירה כמו ויאמר או לאמר, והטעם (פאלגנדי ווארטי) או
(ויא פאלגט), כאלו אמר ויברך אותם אלהים בלשון הזה פרו ורבו וגו', ואלו לא הוסיף
תיבת לאמר לא יתכן לדבר אחר בן בלשון נוכח פרו ורבו, כי אפי' הי' צריך לשנות הגוף
אל נסתר ולומר ויברך אתם אלהים שיפרו וירבו וגו' ושומר זה הכלל: פרו, לשון פרי,
כלומר עשו פירות: ורבו, אלו לא אמר כי אס פרו הי' אחד מוליד אחד ולא יותר לכך
הוסיף ורבו שהאחד יוליד הרבה: ובה הכוון במקום העתיד, וכן ומת בחר (דברי' ל"ב
כ') כי אין זה בכחו ובידו לעשות, והענין אפי' כותן בכס כח שתפרו ותרבו: והעוף ירב
בארץ, אפי' שברחשו מן המים ברכתו תהי' בארץ שיפרה וירבה עליה, כי אין צעוף
שיטיל ביניו במים ויגדלו שם דק האוכנים תמיד במים וכוזבים שם עושין ביניהם בארץ
ובולדים

כד ויאמר אלהים תוצא הארץ
 נפש חיה למינה בהמה ורמש
 וחית-ארץ למינה ויהי כן :
 כה ויעש אלהים את-חית
 הארץ למינה ואת-הבהמה
 למינה ואת כל-רמש האדמה
 למינהו וירא אלהים כי טוב :
 כו ויאמר אלהים נעשה

(כד) גאטט שפראך , דיא
 ערדע ברינגע הערפאר בע=
 זעעלטעז טהיר אללערלייא
 ארט , פיה , געווירם , אונד
 ווילד דעז לאנדז אללערלייא
 ארט , אונד עז געשאה אלזא :
 (כה) גאטט מאכטע ווילד
 דעז לאנדז אללערלייא ארט ,
 פיה אללערלייא ארט , אונד
 געווירם אללערלייא ארט ,
 אונד גאטט זארהע דאס עז
 גוט זייא : (כו) גאטט שפראך
 גון וואללען וויר איינען מענש
 מאכען , אין

תרגום אונקלוס

רש"י

(כד) ויאמר יי תפיק ארעא נפשא חיה
 לזנה בעיר ורחש וחיות ארעא לזנה
 וזנה בן : (כה) ויעבד יי את חיות ארעא
 לזנה וית בעירא לזנה וית כל רחשא
 דארעא לזנה ויחזא יי ארי טב :
 (כו) ויאמר יי געביד אנשא

יותר וכל ורבו שא' מוליד הרבה ע"כ :
 (כד) תוצא הארץ . הוא שפרשתי שהכל נברא
 מיום ראשון ולא הוצרכו אלא להוציאם : כפש
 חיה . יש בה חיות : ורמש . הם שרצים שהם
 נמוכי' ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגררין
 שאין הלוכס ניכר כל לשון רמש ושך בלשוננו
 קוצמו' בריה והוא מל' תנועה בל"א (רענונג) :
 (כה) ויעש . תקנס בנביוכ' בתיקונן ובקומתן :
 (כו) נעשה אדם . ענותכותו של הקב"ה למדנו
 מוכח לפי שהאדם נדמות המלאכים ויתקנאו

הוא כמלך בפמליא שלו שכן מצינו באחאב שאמ'
 בסא וכל כנא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ומשמאל לפניו אלא אלו
 מימינים

באור

אנולדים זה : (כג) חמישי , הכח בין המ"ס והש"ן תמורת הדגש : (כד) בהמה , הם
 המינים האוכלים עשב בין יצוי בין מדברי : ורמש , לשון רש"י , הם שרצים שהם נמוכי'
 ורומשים על הארץ ונראים כאלו נגררים שאין הלוכס ניכר , כל לשון רמש ושך בלשוננו
 קוצמו' בריה עכ"ל , והוא מלשון תנועה (רענונג בל"א) : והנה אף שפעל הרעושה יאמר
 גם על החי ועל הבהמה כדכתיב וכל החי הרעשת על הארץ , וכן יוגע כל בשר הרמש
 על הארץ בעוף ובהמה ובכל השך השך על הארץ (בראשית ז' כ"א) , וכתיב בו תרמש
 כל שיתו יער (תהלים ק"ד כ') , אף על פי כן בכל מקום שזכר רמש סתם הכוונה ביסוד
 על השרצים הנגררי' : וכן הענין בפעל השריפה שיאמר על כל החי המוליד ברכיו עם התמדת
 התנועה , ואעפ"כ בכל מקום שנאמר שך סתם הכוונה על המין ההוא ביסוד : וחירו
 ארץ , הו"ו האחרון נוסף בו"ו בנו בער (במדבר כ"ד ג' וע"ו) , אוכלי הבשר יקראו חיות
 וכלל יטרופו : (כה) ויעש , תיקנס בנביונס בתיקונם בקומתן : (כו) ויאמר אלהים ,
 נתיחד בעשיית האדם מאמר בעבור גדול מעלתו , כי אין עכש כעצב הסיה והבהמה אשר
 ברא במאמר הקודם לו , ולהורות על יתרון הכבוד וההדר שעתרהו על כל בעל חי , לחסרו
 מעט מאלהים לתת בו כפס מאכלת מכרת את בוראה ובלתי נופלת תחת ההפסד , ולהמשיכהו
 בכל מעשה בראשית ככח תנועתו , אמר ביטירתו נעשה אדם כאלו כמלך הקב"ה בפמלי' שלו
 שהם

בראשית א

תרגום אשכנזי לא

אדם בצלמנו כדמותנו וירדו
בדגת הים ובעוף השמים
ובבהמה ובכל הארץ ובכל
הרמש הרמש על הארץ :
כו ויברא אלהים את האדם
בצלמו בצלם אלהים ברא אתו
זכר ונקבה ברא אתם :
ויברך

אין אונורעם עבען בילדע , זכר
אין עהנרליכקייט מיט אונז ,
דאס זיא רעגירען איבר דיא
פישע רעז מעערז , איבער
דאז געפליגעל רעז היממעלז ,
איבר דאז פיה , אונד איבר
דיא גאנצע ערדע , זא וויא
איבר אללעז געווירם דאז
אויף דער ערדע קריכט :
(כו) דא ערשוף גאטט דען
מענש אין זיינעם עבען
בילדע , אין דעם עבענבילדע
גאטטעז ערשוף ער זיהן ,

מאנסן אונד ווייבסן ערשוף ער זיא : זעגענטע

תרגום אונקלוס

רשי

אנשא בצלמנא כדמותנא וישלטון
בנוניימא ובעופא דשמיא ובבעירא
ובכל ארעא ובכל רחשא דרחש על
ארעא : (כו) וברא יי את אדם בצלמיה
בצלמא דיי ברא יתיה דבר ונקבא
ברא יתהון : וברך

מימיכיס לזכות ואלו משמאילין לחובה * וכן
(דניל ד') בגור עירין פתגמא ובמאמר קדישין
שאלת' אף כאן בפמליא שלו כטל רשו' אמר להם
יש בעליוכז' כדמותי אס אין כדמותי בתחתוכז'
הרי יש קנאה במעשה בראשית : נעשה אדם *
אע"פ שלא סייעוהו בזיכירתו לא כמכע הכתוב
מללמד דרדארזומדת ענוה שיהא הגדול כמלך
וכטל רשות מן הקטן * ואס כתב אעשה אדם
לא למדנו שהיה מדבר עם בית דיכו אלא עם
עצמו , ותשובתו כתב כדזו ויברא את האדם ולא
כתב ויבראו : כצלמו כדפוס שלכו : כדמותנו * להבין ולהשכיל : וירדו בדגת הים * יש בלשון הזה
לשון רידוי ול' ירידה זכה רודה כפיות ובנהמו' , לא זכה נעשה ירוד לפניהם והסיה מושלת בו :
(כו) ויברא אלהים את האדם כצלמו * כדפוס העשוי לו שהכל כברא במאמר והוא כברא בדי'
שנאמר (תהלי' קל"ט) ותשת עלי כפכה נעשה
בחותם

באור

שהם עלאכי יה ובנאותיו לאמר , אחרי אשר בראתי את כל אלה לצורך האדם תשמישו
והנאתו עתה יבא האדון אל היכלו , נעשה אדם כצלם העליונים : וענין כלם כמו צורה ,
שיבדל בצורתו הנפרדת מזורת יתר החי כמכמה ותבונה ודעת וכשרון המעשה וזוה יהי' לו
דמות ודמיון עם מלאכי מרום , וע"י זה ירדה וימשול בחזקה בדגים ובעוף ובבהמה ובכל
הרמש , והבהמה תכלול החי' , וימשול גם בארץ ענמה לעקוד ולנמתן ולחפור ולחכות כחשת
וברזל , ולשון רדי' ממשלת האדון בעבדו , כי הוא המושל על כל : ואמר וירדו לשון רבים
בעבור היות האדם זכר ונקבה , ואולי רמו בזה אל התכלית שיהי' האדם מדיני בטבעו ,
יתחבר עם הדומי' לו ויחי' עמהם בקבוץ מדיני , איש את אחיו יעזור להגיע ל ההצלחה ,
ואין היסוד מושל בכל החי ובכל הארץ ענמה כי אס בעור הקבוץ הכללי : (כו) ויברא ,
יחד גם בזה בריאה למעלת האדם ולהודיע כי הוא מונח מאין עם דעתו ושכלו : ואמר
שומר כצלמו כפל ואמר כצלם אלהים ברא אותו לעורר הכוונה על עונם היתרון הזה אשר
לאדם שהוא בצורתו ונפשו הנפרדת דומה לעליונים , והכלם המתוקן לו כלם דיוקן של יוצרו
הוא

תרגום אשכנזי

בראשית א

כח וַיְבָרֶךְ אֶת־אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
 לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ
 אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדוּ בְּדִגְתַּי
 הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּי
 הַרְמִישָׁה עַל־הָאָרֶץ :
 כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי
 לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב יֹרֵעַ זֶרַע זֶרַע
 אֲשֶׁר

(כח) ועגענטע זייא, אונד
 שפראך צו איהנען זייד
 פֿרוכטבאר, מעהרט אייך,
 פֿיללעט דיא ערדע, אונד
 בעצווינגט זייא, העררשט
 איבר דיא פֿישע רעו מעערו,
 איבר דאָ געפֿליגעל רעו
 היטמעלו, אונד איבר אללעו
 לעבענדיגע טהיר, דאָ אויף
 ערדען קרייט: (כט) גאָטט
 שפראך, דאָ איברגעבע איד
 אייך אללעו קרויט דאָ
 זאמען פֿיהרט אויף

תרגום אונקלוס

רש"י

(כח) וַיְבָרֶךְ וַתְּהוֹן וַיֹּאמֶר לְהוֹן וַיִּפְּשׁוּ
 וַיִּשְׁלְטוּ וַיִּמְלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַתִּקְוֶינָה
 עֲלֵהּ וַיִּשְׁלְטוּ בְּנִינֵי יָמָא וַיִּכְעוּפָא
 דְּשִׁמְיָא וּבְכָל חַיַּיָּא דְּרַחֲשִׁישָׁא עַל
 אֶרְעָא : (כט) וַיֹּאמֶר וַיִּהְיֶינָה
 לְכֹוֹן יַתְּכָל עֵשְׂבָא דְּבֵר זֶרַע וַיִּזְרְעוּ מִזֶּרַע
 דִּי

בחותם כמטבע העשוי על ידי רושם שקורין
 קוב"י (וכרש"י ישן ככתב קו"יין והוא בל"א
 שטעמפ"ל) וכן הוא אומר (איוב ל"ה) תתהפך
 כחומר חות': כללם אהי' ברא אותו פירש לך
 שאותו כלל המתוקן לו כלל דיוקן יוצרו הוא:
 זכר ונקבה ברא אותם ולהלן הוא אומר
 (בראשית ב') ויקח אחת מכלעותיו וגו' מדרש
 אגדה שנראו שני פרטופים בריאה ראשונה
 ואח"כ חלקו ופשוטו של מקרא כאן הודיעך
 שנבראו שניהם בשני ולא פי' לך כיצד ברייתן
 ופי' לך במקום אחר: (כח) וכנשה • קסר וי"ו ללמדך שהזכר כונש את הנקבה שלא תהא
 יבאנית ועוד למדך שהאיש שדרכו לכונש מצוה

באור

הוא, האלהים בשמים והוא לבדו על הארץ הולך נכחו כאשר אמר המלך, ובזוהר, בכלמט
 כדמותו לאשתכללא דא ברא למהוי הוא יחידאי בעלמא שליט על כלא: ולשון רש"י בכלמט,
 ברפוס העשוי לו שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים שנאמר ותשת עלי כפכה (תהלי'
 קל"ט ה') נעשה בחותם כמטבע העשוי על ידי רושם שקורין קוב"י עכ"ל, וברש"י כ"י
 ככתב קווי"ן בלע"ז והוא הנכון, ובל"א (שטעמפ"ל) שבו רושמיין המטבעות: זכר ונקבה
 ברא אחם, שהיתה הנריאה מתחלה זכר ונקבה יחד, ובשמותם כלולה בהם, אבל היצירה
 היתה לאדם לבדו ובנין בלע לאשה כאשר יספר בפרשה הנאה, ולכך הזכיר כאן בריאה
 ובפרשה של מטה הזכיר יצירה: (כח) ומלאו את הארץ, ברכה שימלאו את העולם
 לרובם, ולפי דעתי יברך אותם שימלאו כל הארץ ויפרדו הגויים למשפחותם בקצו תבל
 לרובם, ולא יהיו במקום אחד כמחצת אנשי דור הפלגה (לשון הרמב"ן ז"ל): וכבשה,
 נתן לאדם כח וממשלה בארץ לעשות כרצונו בבהמות ובשרצים וכל זוחלי עפר ולבנות ולנטוע
 ולעקור ולחצוב וכיוצא בזה לתקון הקצון המדיני: ורדו ברגת הים, אמר שיהיו רודים
 גם בדגי הים המכוסים מהם, ובעוף השמים שאינם עומים באדמה גם בכל ח' רעה,
 וסדר אותם כבריאתם הדגים והעוף תחלה ואח"כ החי' וכך אמר הכתוב תמשילוהו במעשה
 ידך כל שמה תחת רגליו כנה ואלפים כלם וגם בהמות שדי נפוד שמים ודגי הים וגומר
 תהלים

בראשית א

תרגום אשכנזי לב

אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־
כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִי־עֵץ זֶרַע
זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָהּ׃
לְוֹלְכֵי־חַיֵּי הָאָרֶץ וּלְכָל־
עוֹף־הַשָּׁמַיִם וּלְכָל־יְרֹמֵשׁ עַל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־
כָּל־יֶרֶק עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי־כֵן׃
לֹא וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־

אויף דער גאַנצען ערדע ,
אונד יעדן בוים , וואָראַן
פֿרוכט איזט , וועלכע זאַמען
פֿיהרט , דיזע זאַללען איינר
זיין צור שפּיזע : (ל) זאַללען
טהורען דעו לאַנדז אַבר
אונד זאַללעם געפֿליגעל דעו
היממעלו , אונד זאַללעם
קריכענדען אויף דער ערדע ,
וואָרין לעבענדיגע זעעלע
איזט , איברגעבע איד זאַללען
גרינע קרייטערזערק צור
שפּיזע , אונד זאַ געשאַה עז
אויך : (לא) גאַטט איברזאַה ,
זאַללען וואָ

אשר

רש"י

תרגום אונקלוס

די על אפי כל ארעא וית כל אילנא
די ביה פירא אילנא דבר זרעיה
מיודרע לבון יהי למיכל : (ל) ולכל
חות ארעא ולכל עופא דשמיא וקבל
הרחיש על ארעא דביה נפשא חיתא
ית כל ירוק עשפא למיכל ונתנה כן׃
(לא) ונחא יי ית כל דעבר

על פריה ורבי' ולא האשה : (כט) לכס יהי'
לאכלה ולכל חית הארץ . השוה להם בהמות
וקויות למאכל ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית
בריה ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד
כלם וכשנחו בני נח התיר להם בשר שנאמר כל
דמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתירתי
לאדם הראשון נתתי לכס את כל : (לא) יוס
הששי . הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית
לומר שהתנה עמוס על מנת שיקבלו עליהם
ישראל ה' חומשי תורה . ד"א יוס הששי כלם
תלוים

באור

(תהלים ח' ז' ו' וט') , (הרמב"ן) : (כט) ויאמר אלהי' הנה נחתי וגו' , נתן לאדם
ולאשתו לאכול כל עשב זרע זרע , הכוונה שיאכלו זרועי העשב כגרגרי הקטנה והשעורה
והקטניות וחולתם , וכן נתן להם כל העץ שיאכלו ממנו הפרי הראוי לאכילה , אבל העץ
עצמו אינו לבני אדם לאכילה גם לא העשב עד שנתקבל אדם וכאמר לו ואכלת את עשב
השדה (הרמב"ן) : ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית ברי' ולאכול בשר , וכשנחו בני נח
התיר להם בשר שנאמר כל דמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב נתתי לכס את כל (בראשית
ט' ג') כמו ירק עשב שהתירתי לאדם הראשון : (ל) ולכל חיה הארץ וגו' , נתן להם כל
ירק עשב לא פרי העץ והזרעים : (לא) וירא אלהי' וגו' , יתבונן המשכיל כי נימיו שקדמו
לא אומר כי אם וירא אלהים כי טוב וכאן ביום הששי אמר את כל אשר עשה וראה טוב
מואד , והענין כי אין בפרטי המציאות טוב גמור ומחלט , כי אם טוב זרע מעורב וכלול
זה עם זה , ורעות רבות יונחו בפרטי הנבראים , מהם נמשכות מוחד שהם נבראים כי
נמשך הוא שיהי' שום נברא שלם בתכלית השלמות , ומוכרח שיהי' מורכב מקיץ והעדר
וההעדר מקור הדע , ומהם נמשכות אל השתלשלות הסבות והמסובבים כמקרה הזמן ופגעיו ,
ומהן נמשכות אל הנחירה והן רעות המדות והמעשים , וכלם רעות מחד וטובות מחד ,
רעות

אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד
וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם
הַשִּׁשִּׁי :

ב (א) ויכרו פ

וואו ער געמאכט האטמע ,
אונד פאנד עז זעהר גוט ,
אלזא ווארד אבענד אונד
ווארד מארגען , דער יעניגע
זעכטע טאג : (א) דא

תרגום אונקלוס

רש"י

דַּעֲבַד וְהֵאֲתִקוּן לַחֲדָא וְהוּהוּ דְרַמְשׁ
וְהוּהוּ צְפַר יוֹם שְׁתֵּיתָאֵי :
(א) ואשתכללו

תלויס ועומדיס עד יום הששי הוא ששי בסיון
(כ"א שיו' ו' בסיון שקבלו ישראל התור' כתחזקו
כל יצירת בראשית וכאזכ כאלו כנרא העולם
עתה זהו יום הששי שאותו יום ו' בסיון) המוכן
למתן תורה :

באור

רעות בנחיתת החלק הפרטי ועובות בנחיתת הכלל כלו , כי אין מציאות כלל לרע מוחלט
בתכלית הרעה , והוא דבר כמנע וכולל סתירה בעצמו , כי כל כמנע מנע מציאותו הוא
טוב , ולולי היו הרעות ההם עובות בנחיתה אחת לא היו אפשר להמנע בעולם הנברא
מעצם הטוב והמטיב האוהב הטוב בתכלית האהבה ומנאם ברע המוחלט בתכלית המאוס ,
ותדע מזה אגם הרע הפרטי הוא טוב ונאות אל התכלית המכוון בכלל היצירה ודרך בקיומו ,
בענין שנאמר לכל זמן ועת לכל חסן (קהלת ג' א') , ואמשול לך משל המות הוא רע מנע
שהוא מפסיד נורת החי אמנם בנחיתת הכלל גם הוא טוב לפי שההוי' וההפסד כלול ומדובק
ונאחז עד שכל הפסד סבת הוי' וכל הוי' סבת הפסד , וע"י שניהם ישתנה כל נברא
מבורה לנורה כפי התכלית הנרצה לשם ב"ה , וכן רעות הנחירה והמעשים הם רעות מנע
הנבחר בהם , ואולם התאוה ומפשית הנחירה טובה גדולה ויתרון לעולם בכללו , ולא יתכן
הקיום זולתם , ואין הנחירה חפשית בלי האפשרות לדבר והפכו , ותהיינה א"כ רעות
הנחירות גם הם עובות מנע , גם יהפסד השם ויטס לטובה בהשגחתו ובחמלתו , כי זה
הוא תכלית הנביאה לתקן את הרע ולהפכו אל הטוב , ומעתה בכל הימיו שקדמו לא זכר
כי אם פרטי היצירה , ובהם לא ימנע הטוב הגמור , כי אם רע וטוב מעורב , ואולם מנע
אגם ברע בדרך אל קיום הטוב , ראה הש"י ב"ה שהוא נאות אל התכלית ורצה בקיומו ,
לא מנע שהוא רע , כי אם בנחיתת היות בו בורך אל הטוב , רצה במות , לא מנע היותו
הפסד הנורה אלא מנע היותו סבת ההויה , וכן רצה ביצר הרע לא מנע היותו מתעה
בני האדם אל הרע , אלא מנע היות בו בורך לקיום העולם , והוא וירא אלהי' כי טוב
ואולם עתה בששי כאשר נשלמה כל המלאכה בכללה , ראה אלהי' את כל אשר עשה והנה
אין בכללות העולם רע כלל , כי בנחיתת הכלל טוב ונאות מאוד אל התכלית המכוון
מאתו ית' , ואלו הי' אפשר שיוצג התכלית ההוא באופן מסכים יותר עם רצון הבורא אין
ספק שהי' בותר באופן ההוא , ואחרי שצטר בכללות וסדר הזה הנמנע אין ספק שהוא
מסכי' מאוד עם רצון הבורא ית' וע"י יוצג התכלית המכוון מאתו על דה היותר טוב והיותר
רצוי לפניו והנה טוב מאוד , פרטי הנביאה יקראו טובים אבל הכלל כלו טוב מאוד ,
והבן זה , ותדע ותשכיל גם מה שאמרו רז"ל בבראשית רבה , והנה טוב מאוד והנה טוב
זה מות , וכן הזכירו זה יצר הרע , והוא מדת טורענות , ונזוהר בראשית וירא אלהים את
כל אשר עשה והנה טוב מאוד , הכא לתקן מה דלא אתמר כי טוב בשני בנין דאתברי' בי'
מתא והכא אתמר והנה טוב , ואולא כמה דאמרו חברי' והנה טוב מאוד זה מות : ובענין
כללות הנביאה והנרצה בו מנאתי שם מאמר יקר , את כל אשר עשה לאחנאה כל דרין
דייתון לבתר כן , וכן כל מה דיתחדש בעלמא בכל דרא ודרא עד לא ייתון לעלמא , אשר
עשה דא כל עובדין דבראשית דתמן אתברי' יסודא ועקר לכל מה דייתי ויתחדש בעלמא לבתר
כן , ובנין כך חמא לי' הקב"ה עד לא הוה ושו' כלל בעובדא דבראשית : לפ"ז יכלול במאמר

את